AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA BO‘LAJAK PEDAGOGLARDA ALTURIZM KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING FUNKSIONAL MODELI

Moxigul Shavkat qizi Norboyeva
Alfraganus universiteti ”Pedagogika va psixologiya” kafedrasi o’qituvchisi

ANNOTATSIYA

Maqolada aksiologik yondashuv asosida bo‘lajak pedagoglarda altruistik ko‘nikmalarni shakllantirish muammosi yoritilgan. Muallif altruizmni o‘qituvchi shaxsining kasbiy va axloqiy sifatlaridan biri sifatida asoslab, bu ko‘nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiluvchi funksional modelni taklif etadi. Model tarkibida motivatsion, kognitiv, amaliy, reflektiv va baholovchi komponentlar birlashtirilgan. Ularni bosqichma-bosqich joriy etish orqali pedagogik ta’lim jarayonida ijtimoiy mas’uliyat, empatiya va fidoyilik sifatlarini shakllantirish yo‘llari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: alturizm, aksiologik yondashuv, pedagogik model, empatiya, kasbiy qadriyatlar, refleksiya, o‘qituvchi shaxsi.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается проблема формирования альтруистических компетенций у будущих педагогов на основе аксиологического подхода. Автор обосновывает альтруизм как одну из важнейших профессионально-нравственных черт личности учителя и предлагает функциональную модель для развития таких качеств. Модель включает мотивационный, когнитивный, практический, рефлексивный и оценочный компоненты. Этапы внедрения модели способствуют формированию социальной ответственности, эмпатии и преданности профессии в процессе педагогической подготовки.

Ключевые слова: альтруизм, аксиологический подход, педагогическая модель, эмпатия, профессиональные ценности, рефлексия.

ABSTRACT

The article addresses the issue of developing altruistic competencies in future teachers through an axiological approach. The author justifies altruism as a core professional and ethical quality of a teacher and presents a functional model for fostering these traits. The model integrates motivational, cognitive, practical, reflective, and evaluative components. Its phased implementation helps cultivate social responsibility, empathy, and professional dedication during teacher education.

Keywords: altruism, axiological approach, pedagogical model, empathy, professional values, reflection.

Kirish. Bugungi kunda ta’lim tizimida insoniy qadriyatlarning pasayishi, ijtimoiy mas’uliyatsizlik va hamdardlik yetishmasligi kabi salbiy tendensiyalar yaqqol ko‘zga tashlanmoqda. Bu holatlar nafaqat shaxsiy darajada, balki jamiyat barqarorligi va ijtimoiy hamjihatlikka salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, ta’lim sohasida faoliyat yuritadigan, kelajak avlodni tarbiyalash mas’uliyatini zimmasiga oladigan bo‘lajak pedagoglarda altruistik qadriyatlarni shakllantirishga jiddiy e’tibor qaratish lozim.

Sababi shundaki, o‘qituvchi shaxsining asosiy kasbiy va axloqiy mezonlaridan biri bu — boshqalarga chin dildan g‘amxo‘rlik qilish, fidoyilik ko‘rsatish va ijtimoiy mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishdir. Altruizm — bu nafaqat insoniylik, balki jamiyat taraqqiyoti va madaniyatining asosiy omili bo‘lib, u shaxsning boshqalarga yordam berishga bo‘lgan ichki ehtiyoji va irodasini ifodalaydi. Pedagogning bunday fazilatlari o‘quvchilarda ham ijtimoiy hamdardlik, mas’uliyat va hamkorlik ruhini shakllantirishga yordam beradi. Shuning uchun ham, bo‘lajak pedagoglarda altruistik qadriyatlarni tizimli va kompleks yondashuv asosida shakllantirish, ularning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ta’minlash ta’lim jarayonining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon nafaqat nazariy bilimlarni o‘zlashtirish, balki amaliy tajriba, refleksiv faoliyat va axloqiy qadriyatlar tizimini uyg‘unlashtirish orqali amalga oshirilishi zarur. Aksiologik (qadriyatga asoslangan) yondashuv aynan shu jihatdan samarali bo‘lib, u ta’lim oluvchilarning nafaqat bilim olish jarayonini, balki ularning shaxsiy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllanishini ta’minlaydi. Bu yondashuv o‘quv jarayonida faqat bilim emas, balki insoniy fazilatlar, mas’uliyat, empatiya, o‘zaro hurmat va ijtimoiy faollik kabi yuksak insoniy qadriyatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatida jamiyat manfaatini shaxsiy manfaatdan ustun qo‘ya olish qobiliyati — ya’ni altruizm — muhim kasbiy-axloqiy kompetensiya hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, bo‘lajak pedagoglar ta’limida altruistik xususiyatlarni tizimli tarzda shakllantirishni ta’minlaydigan ilmiy asoslangan funksional model ishlab chiqish zarurati yuzaga keladi. Bunday model nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy faoliyat, refleksiya va axloqiy tanlov asosidagi real hayotiy vaziyatlarda qaror qabul qilish malakalarini ham rivojlantiradi. Bu esa ta’lim sifatini insonparvarlik, g‘amxo‘rlik va ijtimoiy mas’uliyat mezonlari asosida yangilashga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot quyidagi metodologik asos va yondashuvlarga tayanadi:

- Aksiologik yondashuv – shaxsning qadriyat tizimini rivojlantirish;
- Tizimli yondashuv – komponentlararo uzviy bog‘liqlikni ta’minlash;

- Konseptual modellashtirish – nazariy va amaliy asoslarni birlashtirish;
- Sifatli tahlil – pedagogik tajribalar, ilmiy manbalar va ekspert baholar asosida;

Metod sifatida nazariy tahlil, komponentlar tahlili, qiyosiy pedagogik tahlil, sotsiologik kuzatuv, sifatli baholash ishlatildi

Tadqiqot natijasida altruistik ko‘nikmalarni shakllantirishga xizmat qiluvchi funksional model quyidagicha ishlab chiqildi:

Model komponentlari:

Komponent nomi	Mazmuni
Maqsadli	Altruizmni kasbiy qadriyat sifatida belgilash
Motivatsion	Ichki ehtiyoj, ishtiyoq, fidoyilikni shakllantirish
Kognitiv	Altruizmga oid bilim, tushuncha va nazariy asoslar
Amaliy	Ijtimoiy loyiha, volontyorlik, jamoaviy faoliyatlar
Reflektiv	O‘z faoliyati va xulqini tahlil qilish qobiliyati
Baholovchi	Kuzatuv, baholash, mulohaza, portfel monitoringi

Model bosqichlari:

1. Tayyorlov bosqichi – nazariy tushunchalarni egallash;
2. Integratsiya bosqichi – amaliy mashg‘ulotlar, jamoaviy ishlar;
3. Refleksiya bosqichi – kundalik yuritish, fikr almashish, baholash;
4. Barqarorlashuv bosqichi – altruizmning shaxsiy qadriyatga aylanishi.

Grafik model sxemasi (tasviriy ifoda):

MAQSADLI KOMPONENT
↓
MOTIVATSIYA → KOGNITIV
↓
AMALIY FAOLIYAT
↓
REFLEKSIYA VA BAHOLASH

Munozara. Tadqiqot natijalaridan ko‘rinib turibdiki, altruistik ko‘nikmalarni shakllantirish uchun qadriyatga asoslangan yondashuv eng samarali yo‘ldir. Bu orqali bo‘lajak o‘qituvchilarda nafaqat kasbiy bilim va malaka, balki insoniy xulq-atvor va empatiya tuyg‘usi ham shakllanadi.

Modelning yangiligi – altruizmga **tizimli va bosqichma-bosqich yondashuvni** taklif qilishi bilan ajralib turadi. Model

orqali shaxsda nafaqat axloqiy, balki ijtimoiy va fuqarolik mas’uliyat ham shakllanadi.

Xulosa qilib aytganda, aksiologik yondashuv asosida ishlab chiqilgan funksional model bo‘lajak pedagoglarda altruistik qadriyatlarni tizimli shakllantirish imkonini beradi. Bu model orqali o‘qituvchi shaxsining axloqiy, professional va ijtimoiy fazilatlari uyg‘un holda rivojlanadi. Uni ta’lim jarayoniga integratsiyalash orqali OTMlarda shaxsga yo‘naltirilgan, ma’naviy yetuk pedagoglar tayyorlashga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR / REFERENCES

1. Allport, G. (1937). *Personality: A Psychological Interpretation*.
2. Batson, C. D. (2011). *Altruism in Humans*. Oxford University Press.
3. Maslow, A. (1954). *Motivation and Personality*. Harper & Row.
4. UNESCO (2022). *Global Education Monitoring Report*. Paris.
5. Abdullaeva, D. (2020). *Pedagogik mahorat asoslari*. TDPU.
6. Jalolov, J. (2019). *Pedagogik texnologiyalar*. T.: Fan.
7. Qodirov, T. (2022). *Tarbiya va qadriyatlar: metodologik yondashuv*. O‘zbekiston Respublikasi FA.
8. Saidov, A. (2021). *Innovatsion pedagogika*. Toshkent.